

50 godina Revije za sociologiju

U ožujku 1971. godine je u Madison Square Gardenu, u boksačkoj borbi nazvanoj “borba stoljeća”, Joe Frazier, kojeg su mnogi povezivali s američkim konzervativnim establišmentom, svladao Muhammeda Alija, poznatog po svom otporu tom istom establišmentu u pokretu za građanska prava i odbijanju da se bori u Vijetnamskom ratu (Mulvaney, 2021). U Siriji je u istom mjesecu predsjednik postao Hafez al-Assad koji je vladao do svoje smrti 2000. godine i kojeg je naslijedio sin Bashar al-Assad čije je suzbijanje protesta koji su bili dio Arapskog proljeća dovelo do Sirijskog građanskog rata, a time i do jedne od najvećih prognaničkih kriza našeg doba (Collelo, 1987; History.com Editors, 2018). Tog je mjeseca i Josip Broz Tito, doživotni predsjednik Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, otputovao u svoj prvi službeni posjet Rimu gdje su ga dočekali protesti talijanskih nacionalista zbog pripojenja dijelova Dalmacije i Istre Jugoslaviji nakon Drugoga svjetskog rata (Hoffman, 1971). Istodobno, napetosti u njegovoj vlastitoj zemlji već su išle u smjeru koji će u prosincu te godine dovesti do sloma Hrvatskog proljeća (Irvine, 2011). No, u ožujku 1971. godine taj konflikt tek predstoji, a u povijesti hrvatske sociološke zajednice zabilježeno je izdavanje prvog broja *Revije za sociologiju*.

Reviju za sociologiju osnovali su Zvonko Lerotić i Josip Obradović. Zvonko Lerotić je u tom trenutku bio asistent i doktorand na Fakultetu političkih znanosti sveučilišta u Zagrebu, sa svježim iskustvom rada u časopisu *Politička misao*. Josip Obradović bio je pak jedan od prvih asistenata na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji je bio osnovan samo osam godina ranije. U uvodniku svoga prvog broja, osnivači i prvi glavni i odgovorni urednici *Revije za sociologiju* na sljedeći način definiraju svoj program:

Uredništvo smatra da su empirijska istraživanja društvenih pojava od velikog značenja za razvoj sociologije i u tom će pravcu podsticati znanstvenu djelatnost svih svojih suradnika. Bilo bi zaista pogrešno misliti da će uredništvo pristati uz puki pozitivizam ili empirizam i da će zanemariti teorijski i analitički pristup društvenim tvorevinama i procesima: ono, naime, želi da teorijsko razglabanje bude što je moguće više potkrijepljeno argumentima, i to kako deduktivnim tako i induktivnim (Lerotić i Obradović, 1971: 3-4).

Zvonka Lerotića na mjestu suurednika zamjenjuje 1973. godine Antun Petak, a Josip Obradović nastavlja s njim uređivati *Reviju* još godinu dana. Razdoblja svog mandata profesor Obradović prisjeća se na sljedeći način:

Započnimo neizbježnim klišejem: Svaki je početak težak, više ili manje, bez obzira na područje aktivnosti. Početi ni od čega i ni iz čega golem je izazov. Kako smo iskusili, to se osobito odnosi na pokretanje znanstvenog časopisa, a početak časopisa *Revija za sociologiju* bio je posebno kompliciran iz više razloga. Najprije, prvi je Odsjek za sociologiju u Hrvatskoj započeo s radom na Filozofskom fakultetu u Zagrebu tek nekoliko godina prije izdavanja prvog broja časopisa tijekom 1963. godine. Na Odsjeku je radilo svega pet nastavnika, pročelnik i osnivač Odsjeka bio je, kako svi znamo, profesor dr. Rudi Supek. Novih, diplomiranih sociologa još nije bilo, nije bilo ni magistrskih ni doktorskih radova i teško je bilo očekivati da će nastavnici Odsjeka sami moći održavati redovito izlaženje časopisa. Zatim, sve se odvijalo u društvenoj klimi koja nije bila posebno stimulativna za takvu vrstu problematike. Podsjetimo se, to je bilo vrijeme otvaranja mnogih društvenih pitanja u svijetu, osobito u Zapadnoj Europi, ali dogmatsko shvaćanje dominiralo je u socijalističkim zemljama uključujući Jugoslaviju. Marksizam je bio jedino, dovoljno i ispravno objašnjenje svih društvenih fenomena. S podozrenjem se gledalo na drugačija objašnjenja. Vjerujem da je suvremenim naraštajima sociologa, odraslima i stasalom u zanosu pronalaženja istine pomoću objektivnih istraživanja stvarnosti i društva, teško razumljivo u kakvom je ozračju nastao časopis koji je nastojao promovirati znanstveni pristup društvenim pojavama. Usprkos takvim okolnostima, profesor Zvonko Lerotić i ja vjerovali smo da bi bilo vrijedno pokrenuti časopis u kojem će se sve društvene teme tretirati znanstveno, znanstvenim metodama i u odsutnosti bilo koje unaprijed zadane ideologije. U novom su časopisu znanost i ideologija trebali biti disparatni pojmovi. No, želja i trud da se pokrene znanstveni sociološki časopis bila je snažna, ali pronaći radove koji bi udovoljavali zadanim kriterijima u domaćoj sociološkoj znanosti u nastajanju bilo je teško. To je bilo vrijeme “lova” na radove i redakcija je živjela u neprestanom strahu imamo li dovoljno radova ili ćemo se ugaziti prije sljedećega broja. Vjerojatno je danas situacija potpuno drugačija, možda upravo suprotna, i uredništvo se sigurno bori s viškom radova i odlukama što izabrati od obilja materijala. No, naše su muke, kao i naš mandat, bile kratkoga vijeka. Vrlo je brzo izabrana nova redakcija, jer se nekima naš rad nije činio dovoljno svježim i progresivnim. Prošlo je mnogo godina i, iz današnje perspektive, naš skromni doprinos uglavnom je pokretanje, započinjanje, sijanje prvog sjemena. I, gle čuda, časopis koji se rađao u mukama, slavi danas 50 godina postojanja. Zahvaljujemo svim urednicima i uredništvima koji su nas naslijedili, održali i ojačali naše slabašne prve napore te postavili časopis na čvrste kriterije znanosti i aktualnosti. Sad je časopis zreo pedesetogodišnjak i odavno su

zaboravljene početničke muke i dvojbe o njegovoj vrijednosti i opravdanosti postojanja. Želimo mu dug život i sve više sadržajnog prinosa i znanstvenoga društvenog ugleda.

Josip Obradović

Antun Petak, u ime Uredništva, 1974. godine priprema i prvi izvještaj o radu koji se na sljedeći način osvrće na izazove pred Uredništvom:

Činjenica koju nemožemo (sic) zaobići jeste da smo dosad objavili isuviše dvo-broja. Takva specifična dinamika izlaženja časopisa u prvo vrijeme nije ovisila o redakciji. Naime, uredništvu su u 1971. godini isključivo odobrena inicijalna sredstva čemu treba dodati da smo sredstva od Republičkog fonda za naučni rad SR Hrvatske primili tek u drugoj polovici godine. Dobivena sredstva nisu omogućila više nego izdavanje svega dva broja za tu godinu. Kako su ta dva broja praktički izašla 1972. godine, ova se činjenica – uz relativno ograničena sredstva za 1972. godinu – reflektirala tako da smo kasnili i za 1972. godinu izdali svega tri broja. Dah nismo uhvatili niti do danas (Petak, 1974: 86).

No, ipak, nastavlja Petak u Izvještaju:

Ova je redakcija dovela časopis do one razine do koje je u postojećim objektivnim uvjetima takva kakva jeste to mogla. Ne treba nikada zaboraviti da su to učinili mahom mladi ljudi bez nekog prethodnog iskustva u izdavačkom poslu. Što je još važnije učinili su to gotovo isključivo zahvaljujući svom entuzijazmu. (86)

Nakon odlaska Josipa Obradovića tijekom 1974. godine, Antun Petak vodi i uređuje *Reviju* samostalno do 1976. godine, kad mu se u tom poduhvatu kao suurednik pridružuje Ivan Cifrić, dotadašnji tajnik uredništva. 1978. godine pak novi glavni i odgovorni urednici postaju Ognjen Čaldarović i Duško Sekulić koji zajedno vode *Reviju* do 1982. godine, nakon čega do 1985. *Reviju* uređuje samostalno Ognjen Čaldarović. U nastavku teksta slijedi osvrt profesora Čaldarovića na to razdoblje.

Pridružujući se obilježavanju pedesete godišnjice časopisa *Revija za sociologiju* čiji sam bio glavni i odgovorni urednik u dvama mandatima – od 1978. do 1981. (s D. Sekulićem, te u periodu od 1982. do 1985. kao samostalni urednik) navest ću najvažnije elemente sjećanja o tadašnjim tekućim događajima.

Postati glavnim i odgovornim urednikom našeg časopisa nije bilo teško – osim nekih osobnih profesionalnih postignuća i ugleda koje je takva osoba trebala imati, nominacija, izbor i obnašanje te funkcije rado se uvijek prepustalo “nekomu drugom”, jer se posao urednika najčešće svodio na obavljanje niza tehničkih i birokratskih poslova – primjerice prijava na natječaj Ministarstvu znanosti za dobivanje osnovnih financijskih sredstava, pribavljanje financija iz drugih izvora, a tek onda čitanje pristiglih rukopisa i procjena njihove kvalitete. Stoga je česta praksa izbora novih urednika bilo dugotrajno nagovaranje “potencijalnih kandidata”.

Vrlo važna djelatnost urednika bilo je nadgledanje tehničkog uređenja časopisa u tiskari “Zadružna štampa” u Dalmatinskoj ulici u Zagrebu. Osoba “za vezu” u tiskari bio je gospodin Crnek u funkciji “tehničkog urednika”. Jedan od bivših urednika – Antun Petak meni i kolegi Sekuliću bio je izvor mnogih korisnih informacija i “taktika” ponašanja koje su pratile proces pripremanja tekstova za tiskanje. Moglo bi se reći da je naš časopis bio uvijek otvoren za prijem različitih profesionalnih tekstova, često i iz bliskih područja. Težili smo objavljivanju što većeg broja tematskih brojeva časopisa jer smo ih smatrali korisnijima od “običnih”, iako nije nedostajalo i praćenja tekuće sociološke zbilje.

Sastanci uredništva nikad nisu bili “problematični” iz bilo kojeg razloga, nego su bili kooperativni jer su članovi uredništva znali da je najveći dio posla oko izdavanja časopisa ležao na leđima glavnog i odgovornog urednika. Najvažniji problem je uvijek bio – kako prikupiti dovoljno financijskih sredstava da otisnemo četiri broja časopisa u godini dana, na što smo se bili obavezali u prijavi Ministarstvu znanosti za financiranje časopisa? Zbog kroničnog nedostatka financijskih sredstava, objavljeni brojevi časopisa često su bili volumenom “tanki”, a umjesto očekivana četiri broja uspjeli smo objaviti samo dva dvobroja godišnje. Ponekad smo uspijevali “držati ritam izdavanja” uz financijsku pomoć drugih socioloških i srodnih institucija (IDIZ-a, Odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta, Zavoda za sociologiju).

Dakle, moglo bi se reći da je najvažniji i najteži posao urednika časopisa bio pribavljanje sredstava, tehnička organizacija izdavanja časopisa, a tek onda pribavljanje tekstova i naponi usmjereni profiliranju časopisa. Nekih značajnijih “ideoloških razmimoilaženja” o koncepciji, formatu, temama, “posebnim tekstovima”, profilima autora i sličnim dilemama, u uredništvu se ne sjećam – sastanci uredništva najčešće su bili sastanci kolega najčešće održavani u Klubu sveučilišnih nastavnika u Ulici braće Kavurića br. 17 gdje su se često održavala mnoga i različita sociološka druženja.

Časopis *Revija za sociologiju* u svom pedesetogodišnjem trajanju (dosad) odigrao je vrlo značajnu ulogu u profesionalizaciji naše sociologije kao otvoreni forum za iniciranje različitih tema i oblika djelovanja, za analizu i praćenje razvoja struke, u teorijskim raspravama i empirijskim domaćim i međunarodnim komparativnim analizama. Časopis je i u periodu u kojem sam bio njegov glavni i odgovorni urednik doprinosa razvoju sociologije, što čini i danas, pokušavajući učvrstiti predmetnu sliku naše znanosti. Vrijeme u kojem sam i ja bio njegov glavni i odgovorni urednik bilo je uzbudljivo, zanimljivo i poticajno. Vjerujem da će i sociološka zajednica pozitivno ocijeniti djelovanje časopisa i njegovih urednika.

Ognjen Čaldarović

Sljedeći dvogodišnji mandat na mjesto je glavnog urednika doveo Mladena Lazića koji se prisjeća vrlo izazovnog razdoblja za preživljavanje časopisa:

Ideja o rekapitulaciji istorije časopisa, na osnovu sećanja glavnih urednika je izazovna, pod uslovom da se savlada glavna prepreka: nepouzdanost sećanja koja nisu potpomognuta čvršćom dokumentacijom. Doduše, ovde deo "čvrste" dokumentacije postoji, u obliku objavljenih svezaka. To pomaže da formulišem najznačajnije momente koji su obeležili godine 1986. – 1987. tokom kojih sam uređivao *Reviju za sociologiju*.

U trenutku preuzimanja položaja glavnog urednika, *Revija* je, aktuelnim rečnikom rečeno, bila na respiratoru: časopis nije izlazio godinu dana, novca na računu nije bilo, kao ni tekstova vrednih objavljivanja.¹ Srećna okolnost, zbog koje sam prihvatio predlog da preuzmem urednički položaj, stvorena je kadrovskim i istraživačkim usponom IDIS-a, u kojem sam radio, i koji je omogućio veliko empirijsko istraživanje društvene strukture Hrvatske (1984). IDIS je bio zainteresovan za časopis koji bi objavio tekstove nastale na osnovu istraživačkih podataka i osigurao je finansijsku pomoć, uz znatan broj kvalitetnih priloga. Deo finansijskih sredstava dodao je Zavod za sociologiju FF-a u Zagrebu.

I pored većeg broja tekstova posvećenih strukturi jugoslovenskog društva, koje su – uz kolegice i kolege iz IDIS-a – priložili kolege sa zagrebačkog Odsjeka, kao i saradnici iz Beograda i Ljubljane, prikupljeni novac bio je nedovoljan za štampanje više svezaka, kako bi se nadoknadilo kašnjenje.

¹ Koliko je sećanje "meko", dobro ilustruje napomena u uvodniku redakcije koja je došla posle nas: "...Sociolozi zaslužuju bolji časopis...", upućujući na novi dizajn korica i bolji papir, a "zaboravljajući" (za manje od dve godine) da je nasledila pacijenta koji se s respiratora vratio na kućnu negu. Papir je zaista postao bolji, a o ostalom sud mogu dati čitaoci.

Stoga smo odlučili da časopis revitalizujemo u nekoliko koraka: u prvom je objavljen četvorobroj znatno većeg obima (1-4/1986), kojim je “premošćeno” jednogodišnje kašnjenje; u drugom su objavljena dva dvobroja (1-2 i 3-4/1987), kojima je dostignuta “nulta tačka” normalnog izlaženja; u trećem se očekivalo da nova redakcija vrati uobičajeni format od tri sveska u godini. Pri tom, odluka da se izdaju dvobroji nije bila uslovljena nedostatkom dovoljnog broja kvalitetnih tekstova, već i dalje nestabilnom finansijskom situacijom.

Oskudica novca nametnula je još jednu odluku: da maksimalno smanjimo troškove štampanja. Stoga je časopis štampan na manje kvalitetnom papiru, s povezom od jeftinijeg kartona (uz pretpostavku da će se vratiti na “normalan” format kada se izlaženje, pa tako i finansiranje časopisa, stabilizuju.

Važna odluka odnosila se na sadržaj svezaka. Jugoslavija se tada suočavala s dubokom ekonomskom, ali i sistemskom krizom. Smatrali smo da društvene nauke treba da se prvenstveno posvete najvažnijim strukturalnim problemima društva. Za sistematsku analizu neophodno je da se problemi analiziraju iz različitih perspektiva, što je moguće samo ako im se posveti pažnja u većem broju tematski srodnih tekstova. Iz toga je proizašla odluka da naizmenično objavljujemo tematske brojeve i brojeve koji nisu tematski usmereni. Osim pomenutog sveska o stratifikaciji (14 priloga), dvobroj 3-4/1987 bio je posvećen temi “Intelektualci i društvo” (7 priloga).

Jedna “inovacija” odnosila se na jezik. Naime, u skladu s mojim uverenjem da čitaoci naučnog časopisa na prostoru (bivše) Jugoslavije moraju biti sposobni da razumeju (ako već ne govore) srodne jezike, odlučeno je da se tekstovi sa slovenačkog i makedonskog ne prevode (podrazumevalo se da to važi i za engleski). Tako se u svakom objavljenom svesku nalaze prilogi na slovenačkom (i jedan na engleskom).

Mladen Lazić

Glavni i odgovorni urednik *Revije za sociologiju* 1988. godine postaje Vjekoslav Afrić koji je na toj poziciji ostao do prve polovine 1993. godine. U tom razdoblju *Revija* uglavnom nastavlja izlaziti u dvobrojevima, što prešutno upućuje na to da se mnoge od poteškoća na koje su ukazali prethodni urednici nastavljaju i u tom razdoblju koje je također uključivalo i dramatičnu preobrazbu hrvatskog društva u “tranzicijsko” ili “postsocijalističko” društvo. Nakon Vjekoslava Afrića, *Reviju* do 1995. godinu vodi Aleksandar Štulhofer koji u svom prvom Uvodniku pruža ambiciozan plan za buduće usmjerenje *Revije* prema isticanju “analitičke” sociologije, odnosno specifičnog tipa “istraživačke strategije koja kreće od zdravorazumske

osjetljivosti na društvene probleme, da bi primjenom recentnih teorijskih modela i njihovim provjeravanjem dospjela do objašnjenja određene društvene pojave” (Štulhofer, 1993: 118). Danas, gotovo trideset godina kasnije, profesor Štulhofer osvrće se na svoj urednički mandat na sljedeći način:

Gledajući unatrag, jednu stvar ne mogu osporiti. U trenutku kad sam postao urednik *Revije* (1993.), nisam imao dostatne kvalifikacije za taj posao. Pritom poglavito mislim na dobro poznavanje raznorodnih metodoloških pristupa u društvenim znanostima, što je nužno za vođenje časopisa poput *Revije*. Činjenica da su u posljednje vrijeme *Reviju* vodile, i trenutačno vode, osobe koje krase sustavno razumijevanje metodologije, istodobno je odraz promjena u domaćoj sociologiji (dolazak nove generacije istraživača čije je poznavanje statističko-metodoloških postupaka superiorno znanju većine starijih kolega), ali i dobar razlog za optimizam oko daljnjeg napretka naše istraživačke prakse.

Tekst koji otvara prvi broj *Revije* pod mojim uredništvom (Uvodna riječ novoga uredništva; 3-4/1993.) i danas bih spremno potpisao. U tom kratkom tekstu naglasak je na uporabi tzv. teorija srednjeg dometa, otvorenosti za suradnju sa srodnim disciplinama (poglavito ekonomikom², psihologijom i antropologijom), povezivanju mikro i makrokomponente u istraživanjima (višerazinsko regresijsko modeliranje i danas je deficitarno u domaćim studijama) te “analitičnosti” u pristupu. Pod posljednjim sam želio istaknuti potrebu da se sociologija bavi relevantnim društvenim fenomenima i to primarno testirajući specifična teorijska očekivanja primjenom adekvatnih statističkih postupaka. Premda su ograničenja neizbježna i brojna, što mi je danas mnogo jasnije nego početkom devedesetih, taj *plaidoyer* za napuštanje nekad dominirajuće deskriptivne analize u korist sociološkog tumačenja, pa i predikcije, i dalje mi se čini važnim. Bez obzira na činjenicu kako su moj entuzijazam i ambicioznost više odražavali nedovoljno poznavanje istraživačke prakse nego jasnu ideju o tome kako promicati željenu promjenu.

U međuvremenu, mnogo se toga promijenilo u hrvatskoj sociologiji.³ Najjasniji su pokazatelj izlaganja na godišnjim skupovima, na kojima dominiraju empirijski radovi temeljeni na specifičnim teorijskim modelima. Kvalitativni radovi metodološki su upadljivo rigorozniji nego nekada, a kvantitativne stu-

² Slijedom apela, posljednji broj *Revije* u mojem mandatu bio je temat Sociologija i ekonomika (3-4/1995.)

³ U broju 3-4/1992. objavljen je i rad “Kakvu nam je sociologiju željeti: budućnost naše profesije kako je sami vidimo”, u kojem 15 domaćih sociologa govori o disciplinarnim problemima, ali i smjernicama za promjenu stanja.

dije u pravilu obilježava uporaba sofisticiranih statističkih postupaka. Premda je zaostajanje domaće sociologije za većim sredinama i dalje prisutno, imam dojam da su nove generacije istraživača toga svjesnije i to na poticajan način. Važnost stalnog učenja, odnosno savladavanja novih postupaka, danas se uglavnom podrazumijeva. U posljednjih desetak godina polagano raste broj radova objavljenih u respektabilnim međunarodnim časopisima, što je najdjelotvorniji način za smanjivanje zaostajanja, povećanje vidljivosti domaće istraživačke prakse te, posredno, poticanje međunarodne suradnje. Na kraju, vjerojatno bih trebao pojasniti zašto primarno naglašavam važnost metodoloških vještina – kvantitativnih i kvalitativnih (idealno, u kombinaciji). Ozbiljnih i originalnih teorijskih priloga u sociologiji, osobito domaćoj, vrlo je malo; nazvati svoja razmišljanja teorijom ne kvalificira je kao takvu. Pritom većine nas primarno je u formuliranju teorijski informiranih hipoteza i (društveno relevantnih) istraživačkih pitanja koje onda testiramo na pažljivo prikupljenim podacima. Provesti određene empirijske analize ne znači, nužno, adekvatno testirati hipoteze. Valjanost prikupljenih podataka, provedenih analiza te iznesenih zaključaka proporcionalna je metodološkom znanju, vještinama i kreativnosti istraživača. Solidno metodološko znanje i vještine – ali i uvid u ograničenja vlastite metodološke naobrazbe – nužan su preduvjet i za recenziranje empirijskih radova. Pritom mislim na recenzije koje pomažu (a ne odmažu) autorima rukopisa te zaprečuju objavljivanje pseudoznanstvenih radova. U poticanju i promicanju tako shvaćene metodološke opremljenosti, *Revija* će nastaviti imati iznimno važnu ulogu, osobito kad je riječ o mlađim generacijama istraživača. Stoga, mnogo dobrih želja za 50. rođendan i puno uspjeha u daljnjem unapređivanju (relativno nedavno uspostavljenih) kriterija i standarda kvalitete.

Aleksandar Štulhofer

Nakon dvogodišnjeg mandata Aleksandra Štulhofera, glavna i odgovorna urednica 1996. godine postaje Jelena Zlatković Winter koja na tom mjestu ostaje sljedećih deset godina, što je još uvijek najduži mandat u povijesti *Revije*. Nju nasljeđuje Jasminka Lažnjak koja *Reviju* uređuje 2007. i 2008. godine. 2009. godine časopis se počinje objavljivati na *Hrčku*, tek tri godine nakon što taj središnji portal otvorenog pristupa hrvatskim znanstvenim i stručnim časopisima počinje s radom. To je ujedno i prva godina mandata Jadranke Čačić-Kumpes koja na mjestu glavne urednice ostaje do 2014. godine. U tom su razdoblju uslijedile i brojne druge važne prekretnice za *Reviju za sociologiju*, od uvrštenja časopisa u databazu *Scopus* do dodjele

digitalnog identifikatora objekta – DOI-ja – objavljenim člancima. Profesorica Čačić-Kumpes na sljedeći način govori o svom boravku na čelu *Revije za sociologiju*:

Tko je jednom u poluamaterskim uvjetima kakvi dominiraju u izdavaštvu znanstvenih časopisa u Hrvatskoj nastojao profesionalno uređivati znanstveni časopis, gotovo sigurno ne pomišlja na nove mandate. Unatoč tomu, na kraju mandata urednice časopisa *Migracijske i etničke teme* prihvatila sam poziv pregalaca iz tadašnjeg Predsjedništva HSD-a da svoje uredničko iskustvo prenesem u *Reviju za sociologiju*. Bilo je to vrijeme u kojem se nastavilo urušavanje statusa društvenih znanosti, a istovremeno se sve glasnije govorilo o čimbeniku utjecaja znanstvenih časopisa i važnosti baza u kojima se časopisi referiraju, kao jednom od rješenja za problem mjerljivosti znanstvenoga doprinosa. Bio je to dodatni razlog da uredništvo među prioritetima postavi internacionalizaciju časopisa povećanjem vidljivosti u prestižnim bazama, u sadržajnom smislu tematikom i češćim objavljivanjem na stranim jezicima, ponajprije engleskome, te suradnicima. O različitim viđenjima internacionalizacije "hrvatske" sociologije i o referiranju u bazama podataka povela se rasprava i u Forumu, novopokrenutoj rubrici koja je bila zamišljena kao mjesto otvorenoga dijaloga o sociološkim pitanjima.

Argumentacija o internacionalizaciji koju su autori suprotstavljali tijekom 2010. i 2011. i danas se čini aktualnom. S njome se može povezati i rezultat nastojanja da, nakon što je ranije uvrštena u *Scopus*, povećamo prisutnost *Revije* u vodećim bazama. Unatoč velikom zalaganju da udovoljimo traženim kriterijima, iz WoS-a je stigao teško ishođeni odgovor u kojem nije bilo ni riječi o udovoljavanju kriterijima, ali jest bila indikativna konstatacija: "Thomson Reuters strives to provide comprehensive, but not all-inclusive coverage of the world's scientific literature, with the intention of reflecting the true international character of the scientific community. We receive and evaluate thousands of journals annually. While many are scholarly and maintain high standards, we must first select those journals that meet our needs for the expansion of the editorial content of our products".

Arbitrarnost takvog odlučivanja nije nas, međutim, odvrtila od najvažnije postavljene zadaće, unapređenja kvalitete časopisa putem još rigoroznijega recenzijskog postupka, većeg broja međunarodnih recenzija i podizanjem uređivačkih standarda. U tome se u velikoj mjeri uspjelo, ali je rezultiralo i visokim udjelom odbijenih u ukupnome broju prispjelih radova te, nažalost, manjim brojem objavljenih radova. Događalo se i to da su neki autori pod pritiskom recenzentskih primjedbi povlačili tekstove, ali i da su povučeni i/ili

odbijeni radovi objavljeni ponekad u nepromijenjenom obliku u drugim društvenoznanstvenim časopisima u Hrvatskoj i široj regiji (od kojih se neki referiraju i u prestižnim bazama). Još smo jednoj zadaći posvetili osobitu pozornost, a to je bilo nastojanje da pridonesemo standardizaciji sociološke terminologije na hrvatskome jeziku, jer o razvijenosti struke govori i razvijenost stručnoga jezika, ne umanjujući pritom važnost objavljivanja na engleskome jeziku. Naposljetku, tijekom svojih uredničkih mandata stekla sam dojam da bez samoprijegornoga i kompetentnoga rada pojedinaca nije moguće postići visoke uređivačke standarde, jer u Hrvatskoj ne postoji konzistentna kontinuirana politika znanstvenoga izdavaštva koja bi vodila prikladnu brigu o osposobljavanju za uređivački rad te o njegovu vrednovanju.

Jadranka Čačić-Kumpes

Konačno, već posve blizu današnjici, između 2015. i 2019. godine *Reviju* uređuje Ivan Landripet za čijeg su mandata digitalizirani i na *Hrčak* postavljeni svi prijašnji brojevi i koji nastavlja posvećenost rigoroznom recenzijskom postupku po kojem je *Revija* u prethodnom razdoblju postala poznatom.

Kao grom iz vedra neba doživio sam ponudu primljenu početkom ožujka 2015. godine da me uredništvo na odlasku *Revije za sociologiju* predloži Hrvatskom sociološkom društvu za novog urednika. Kako je u tom trenutku do izborne skupštine HSD-a bilo ostalo manje od dva tjedna, vjerujem da glavnoj urednici, dragoj i poštovanoj kolegici Jadranki Čačić-Kumpes, nisam bio prvi izbor za tu poziciju, ali vjerujem i da me na svoju listu kandidata uopće bila uvrstila zbog predanosti, kako je rekla, unapređenju rukopisa koje sam za *Reviju* recenzirao. Naime, izvan tog konteksta s urednicom i nekoliko njezinih bliskih suradnika ni na koji način nisam bio surađivao; izvan tog konteksta, da budem iskren, jedva da sam za njih i znao, kao i oni za mene. Tako mogu posvjedočiti da se, suprotno raširenim uvjerenjima, u uredništvo domaćega sociološkog časopisa može ući bez veza i poznanstava. No, zašto bi to netko uopće želio ostvariti? Iz perspektive recenzenta i autora često sam se pitao što ljude motivira da obavljaju urednički posao. Priznanje i profesionalnu vidljivost taj angažman gotovo da ne donosi, a obavlja li ga se predano i savjesno, mora da je toliko zahtjevan, mislio sam, da znanstveni i nastavni rad baca u drugi plan. I da, to je posao, kako sam pretpostavljao, na kojem je teško steći prijatelje, ali ih je lako izgubiti, pa i steći neprijatelje. Pošaljemo li svoj kakav-takav tekst u tamo neku *Reviju*, zašto bismo se nakon toga morali posebno truditi da ga objavimo?

Odjednom sam se tako našao pred ponudom za koju sam mislio da je diljem svijeta odabiru samo luđaci, a ubrzo sam je i prihvatio. Uz ludost, možda je posrijedi bila taština, osobina čiji si izostanak volim utvarati, a možda sam ipak pomislio da svojim lošim vještinama umrežavanja (i još slabijom voljom za time) više nikad neću dobiti takvu izazovnu priliku. Kako bilo, nakon četiri godine konzumiranja te odluke, moje su se pesimistične slutnje oko prirode i ishoda uredničkog posla mahom obistinile, od rupa u znanstvenom dijelu životopisa i neažuriranih popisa seminarske literature na kolegijima, do suočavanja sa situacijama poput uredničke retrakcije objavljenih radova bliskih kolega i odgovaranja pred Predsjedništvom HSD-a zbog optužbi autora odbijenih rukopisa za nepravedno postupanje.

Ipak, dva sastava uredništva kojima sam između 2015. i 2019. godine imao privilegij biti na čelu uspjela su nastaviti od prethodnog uredništva preuzeto provođenje reformi časopisa, uključujući referiranje *Revije* u relevantnim međunarodnim bazama, javnu dostupnost elektroničke verzije svih priloga, primjenu programa za otkrivanje plagiranja, veću redovitost u objavljivanju i, najvažnije od svega, rigorozan urednički postupak. Uredništvo koje nas je naslijedilo nastavilo je primjenjivati te dobre prakse i u kratko vrijeme uvelo još neke, poput elektroničkog vođenja uređivanja, pospješivanja vidljivosti časopisa na društvenim mrežama i dvojezičnog izdavanja odabranih radova.

Prostora za daljnja postignuća koja će se isticati o novim jubilejima ima još mnogo, no već je i pobrojano bilo dovoljno, primjerice, da se *Revija za sociologiju* nađe u drugom kvartilu časopisa iz matične kategorije u indeksu SCImago Journal Rank – što je rijetkost za hrvatske časopise iz bilo kojeg područja i kategorije. Broj citata i drugi pokazatelji kvalitete radova tijekom vremena neminovno će varirati, ali će ključ dugoročnog uspjeha trajno biti u tome da u rukama “luđakinja i luđaka” iz budućih uredništava *Revija* ostane časopis kojem će autori svoje rukopise predavati očekujući da će se morati svojski potruditi žele li ih u njemu objaviti.

Ivan Landripet

Pisati osvrt na vlastiti mandat koji dolazi nakon osvrta prijašnjih urednika/ca pomalo je kao i uređivati časopis iza kojeg stoji rad proteklih 50 godina: mnogi su motivi prepoznatljiviji iz prethodnih redaka/godina, a neki opet reflektiraju nas urednike i naše različite pristupe i perspektive o potrebama časopisa i sociološke zajednice. Najprije, kao i u slučaju mog prethodnika, moje je preuzimanje odgovornosti glavne urednice bilo posve neočekivano – poziv sam dobila i odluku donijela samo neko-

liko tjedana prije Izborne skupštine Hrvatskog sociološkog društva 2019. godine na kojoj sam potvrđena, nakon što su istu poziciju odbili drugi kandidati. Nadalje, mnoštvo se mojih uredničkih izazova još uvijek vrti oko financiranja *Revije* i različitih tehničkih pitanja. Primjerice, sâm početak svog mandata provela sam u pregovorima s tiskarama i kreativnom promišljanju kako izdati časopis sredstvima koja bi za tekuću godinu trebala dospjeti tek krajem te godine. Zatim, pronalaženje dovoljnog broja kvalitetnih članaka koji bi omogućili redovito izlaženje također je jedna od vječnih briga glavnih urednika *Revije*. No, jedno od mogućih rješenja pružilo se u obliku tematskog broja koji je u trenutku mog preuzimanja dužnosti već bio u pripremi pod paskom Ivana Landripeta, urednika na odlasku. Tu sam sretnu okolnost preuzela kao strategiju kojom sam pristupila tom problemu i sljedećih godina, ciljajući na izdavanje temata kao drugog broja u godini. Time sam uspjela postići redovitost u izlaženju, kao i strožu selekciju između većeg broja radova koji su se našli u recenzentskom postupku.

Sličnu su putanju imale i druge inicijative mog mandata. Primjerice, prelazak na elektronički sustav uređivanja časopisa (*Open Journal System*, OJS) već je dugo bio planiran, no meni je iz pozicije nove urednice možda bilo puno lakše jednostavno krenuti s time, bez puno promišljanja o promjenama u radu koje taj prijelaz donosi. Elektroničko se objavljivanje u XML formatu također planiralo i ranije, no s time je stvar bila nešto kompliciranija i za prvi mandat previše zahtjevna. No, početkom moga drugog mandata ove godine, došlo je vrijeme i za to, kao i za jednu novu praksu koju je veći broj članaka u proceduri omogućio: elektroničko objavljivanje prije tiska (tzv. *online first*).

Usto, i ponovno oživljavanje rubrike Forum temeljilo se na idejama prethodnih uredništava. Ipak, rekonceptualizacija te rubrike u većoj je mjeri odražavala moj vlastiti pristup i pokušaj da održim balans između lokalne/regionalne i međunarodne relevantnosti *Revije*. Tako sam, s jedne strane, ukinula dvojezično objavljivanje priloga u Forumu, ali sam, s druge, povećala mogući opseg priloga i ohrabivala njihovu veću raznolikost, od društvenih komentara pa do teorijskih i metodoloških bilješki. U sličnom je smjeru održavanja balansa lokalne/regionalne i međunarodne prepoznatljivost išla i moja sljedeća inicijativa u kojoj je promijenjen službeni engleski naziv časopis iz nespecifičnoga (i zamjenjivog za drugi časopis istovjetnog naziva) *Sociological Review* u *Croatian Sociological Review*. No, istodobno s time, *Revija* uvodi novu praksu dvojezičnog objavljivanja (na hrvatskom i engleskom jeziku) izabranih znanstvenih članaka kako bi sadržaj časopisa postao dostupnijim međunarodnoj akademskoj zajednici.

S prethodnim uredništvima dijelim i posvećenost rigoroznom i kvalitetnom uređivanju članaka. Uvjerena sam da je urednik/ica više od pukog posrednika između autora i recenzenata, što katkad uključuje i to da se od autora očekuje vrlo ozbiljan

rad na revizijama vlastitih rukopisa, pri čemu su uredničke procjene informirane, ali ne i nužno limitirane recenzentskim evaluacijama. Detaljne smjernice o vođenju *Revije* i recenzentskog postupka koje su moji neposredni prethodnici ostavili iza sebe u toj su zadaći bile neprocjenjive i sve promjene u međuvremenu uvedene gradile su na tim temeljima kako bi objavljeni radovi bili što kvalitetniji. No, osim toga, vjerujem i da se u uređivanju radova treba ogledati šira uloga koju *Revija* ima za sociološku zajednicu u Hrvatskoj. Za mnoge od nas, to je bio prvi časopis u kojem smo objavljivali, čak i kad nismo još u potpunosti znali kako se pišu znanstveni članci ili razumjeli kako izgleda dobar recenzentski postupak, bez obzira na to na kojoj se strani tog postupka nalazili. *Revijinu* zadaću stoga vidim i u oblikovanju tih očekivanja i znanja među mladim (i manje mladim) autorima, kao i među recenzentima – i u zahtjevima koje postavljamo pred te obje grupe suradnika i u transparentnosti recenzijskog postupka.

Na kraju, pred sebe sam u vođenju *Revije* postavila i neke veće ciljeve o smjeru časopisa. Jedan je bio nastaviti inzistirati na objavljivanju metodološko rigoroznih članaka – i kvantitativnih i kvalitativnih. U tom poslu, dakako, urednik/ica ne može stajati sam/a, nego se nužno mora oslanjati i na raznoliku ekspertizu ostalih članova uredništva. Članovi ovog uredništva uistinu su čvrst temelj ovih nastojanja i vjerujem da zbog naše zajedničke predanosti *Revija* donekle u tome i uspijeva. No, također vidim i to da nam još uvijek nedostaje radova temeljenih na kvalitativnim i miješanim metodama. K tome, dodatan je problem i pretjeran oprez autora koji bi trebali prestati robovati kalupima bilo kvantitativnog bilo kvalitativnog pristupa. Kreativno i jasno znanstveno komuniciranje može bez ikakvih problema supostojati s rigoroznom i transparentnom analizom, a u svojim dosezima bilo bi snažnije od zadovoljavanja puke forme znanstvenog pisanja. I tu se može početi malenim, ali važnim koracima – prisjetiti se, primjerice, u pisanju kvantitativnih radova, da uvod nije pregled literature. Ili, u pripremi kvalitativnih radova, da ima i drugih oblika analize od tematske, a i da tematska analiza može napraviti puno više od puke kategorizacije tema. Pa iako, kao urednica, ne mogu utjecati na to kakve radove autori šalju, mogu ohrabrivati analitičke iskorake, poticati jasnu i kreativnu znanstvenu komunikaciju te inzistirati na tome da autori koji objavljuju u *Reviji* razmotre koji su širi, teorijski i/ili društveni, doprinosi njihovih radova.

Tanja Vučković Juroš

Travanj 2021.

LITERATURA

- Collelo, T (ur.) (1987). *The Assad Era*. U: *Syria: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress. <http://countrystudies.us/syria/18.htm> (16. travnja 2021.)
- History.com Editors (2018). Syria. *History.com*, 21. kolovoza. <https://www.history.com/topics/middle-east/the-history-of-syria> (20. travnja 2021.)
- Hofmann, P (1971). President Tito, front left, being welcomed by Mayor Clelio Darida of Rome, back camera. President Giuseppe Saragat is at center. Behind them is Arch of Constantine. *The New York Times*, 26. ožujka. <https://www.nytimes.com/1971/03/26/archives/tito-begins-5day-visit-to-italy-under-heavy-security.html> (20. travnja 2021.)
- Irvine, J (2011). Hrvatsko proljeće i raspad Jugoslavije. *Političke analize*, 2(7): 28-37.
- Lerotić Z i Obradović O (1971). Riječ uredništva. *Revija za sociologiju*, 1(1):3-4.
- Mulvaney K (2021). How the Ali-Frazier 'Fight of the Century' Became a Proxy Battle for a Divided Nation. *History.com*, 5. ožujka. <https://www.history.com/news/ali-frazier-fight-of-the-century> (16. travnja 2021.)
- Petak A (1974). Izvještaj o radu uredništva časopisa "Revija za sociologiju". *Revija za sociologiju*, 4(1): 84:88.
- Štulhofer A (1993). Uvodna riječ novog uredništva. *Revija za sociologiju*, 24(3-4): 118